

Samrådsredogörelse Ändring av detaljplan för kv Tora m fl, del av Botvid 1 och 2 i stadsdelen Bromsten, Dp 2019- 12560

Innehåll

Sammanfattning	1
Bakgrund.....	2
Förslaget syfte och huvuddrag.....	2
Hur samrådet bedrivits.....	2
Inkomna synpunkter och stadsbyggnadskontorets ställningstagande	2
Statliga och regionala myndigheter och förbund	2
Kommunala nämnder, bolag och förvaltningar	3
Övriga remissinstanser	7
Stadsbyggnadskontorets sammanvägda ställningstagande	7
Föreslagna förändringar.....	8

Sammanfattning

Förslaget till ändring av detaljplanen innebär att två q-bestämmelser tas bort. Bestämmelserna avser en gavelvägg, tillhörande en nu i övrigt riven industribyggnad, på vilken graffitimålningen Fascinate är uppförd. Ändringen av detaljplan innebär att det inte längre kommer finnas ett planskydd för bevarandet av graffitimålningen.

Planförslaget sändes ut på samråd 2020-09-22 – 2020-11-02. Under samrådet har 8 yttranden inkommit. Flertalet remissinstanser är negativa till planförslaget och framför synpunkter i sak, framför allt vad gäller kulturvärden och konsekvensen av borttagandet av skyddsbestämmelserna. Länsstyrelsen och kulturförvaltningen betonar Fascinates höga kulturhistoriska värden.

Kulturförvaltningen och Skönhetsrådet bedömer förslaget som högst olämpligt och avstyrker. Flera av remissinstanserna efterfrågar alternativa lösningar. Exploateringskontoret redogör i sitt yttrande för de alternativa lösningar som har studerats och

Stadsbyggnadskontoret

Fleminggatan 4
Box 8314
104 20 Stockholm
Telefon 08-508 27 300
stadsbyggnadskontoret@stockholm.se
stockholm.se

framför att det inte kan säkerställas att det är tekniskt möjligt att grundlägga och stabilisera gavelväggen på ett sådant sätt att allmänhetens säkerhet kan garanteras samtidigt som att graffitimålningen inte riskerar att skadas.

Kontorets sammanfattande bedömning är att de inkomna synpunkterna inte föranleder någon ändring av planförslaget.

Bakgrund

Förslagets syfte och huvuddrag

Syftet med ändringen av detaljplanen är att ta bort skyddsbestämmelserna q1 ”befintlig vägg får ej rivas och graffitimålning ska bevaras” samt q2 ”vård och underhåll ska utföras med material och metoder anpassade till konstverkets kulturhistoriska värde”. Bestämmelserna avser en gavelvägg, tillhörande en nu i övrigt riven industribyggnad, på vilken graffitimålningen Fascinate är uppförd. Ändringen av detaljplan innebär att det inte längre kommer finnas ett planskydd för bevarandet av graffitimålningen.

Hur samrådet bedrivits

Plansamråd för aktuell detaljplan pågick under perioden 2020-09-22 – 2020-11-02. Information om samrådet skickades ut enligt sändlista till remissinstanser och berörda sakägare enligt fastighetsförteckningen. Samrådsförslaget visades i Tekniska Nämndhuset, Fleminggatan samt på stadsbyggnadskontorets hemsida, www.stockholm.se/detaljplaner. Annons om samråd publicerades i lokaltidningen Mitt i tisdag 22 september 2020. Under 2020 har stadsbyggnadskontoret beslutat att tillsvidare inte hålla publika samrådsmöten under samrådstiden. Kontaktuppgifter till ansvarig stadsplanerare har funnits tillgänglig på projektsidan på webbplatsen Stockholm växer, vilken allmänheten kunnat nå för att ställa eventuella frågor.

Inkomna synpunkter och stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Nedan redovisas en sammanfattning av de synpunkter som inkom under samrådet. Stadsbyggnadskontorets kommentarer och ställningstagande redovisas i kursiv stil efter varje avsändargrups rubrik.

Statliga och regionala myndigheter och förbund

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen framför att det inte framgår vilket förfarande enligt plan- och bygglagen (2010:900), som detaljplaneförslaget är upprättat efter. Länsstyrelsen bedömer att förslaget inte strider mot

de intressen som länsstyrelsen har att bevaka, men framför rådgivande synpunkter med hänsyn till kulturvärdena.

Länsstyrelsen framför att de i samband med samrådet för gällande detaljplan (dnr 2008-19226) yttrade sig och var positivt inställd till ett fortsatt bevarande av målningen. De anser att Fascinate fortfarande har höga kulturvärden både ur konstnärlig, kulturhistorisk och identitetsskapande synpunkt.

Länsstyrelsen anser att målningens skick och konstruktion bör utredas uttömmande för att säkerställa att inga alternativa lösningar finns. Målerikonserverator bör höras om de ställningstagande som tas om målningen i konstruktörens PM.

Länsstyrelsen delar kommunens bedömning att detaljplanens genomförande inte kan förväntas medföra betydande miljöpåverkan.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Ändringen av detaljplanen handläggs med standardförfarande. Planhandlingarna kompletteras med denna information.

Exploateringskontoret har i utredningsarbetet av väggen haft dialog med konservator, där bland annat målningens skick har utretts. I exploateringskontorets yttrande nedan beskrivs de alternativa lösningar som har studerats.

Kommunala nämnder, bolag och förvaltningar

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Stadsdelsnämnden fattade beslut om att godkänna stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande och lämna det som svar på remissen.

Stadsdelsförvaltningen framför att de förstår den tekniska problematiken förknippat med bevarandet av graffitiväggen, men anser att eventuella svårigheter borde ha kunnat konstateras i första skedet av planprocessen. Det kan också finnas en förväntan bland stadsdelsområdets invånare på att väggen ska bevaras, bland annat med hänsyn till att nuvarande detaljplan tillskriver väggen ett kulturhistoriskt värden och att Stockholms stadsmuseum poängterar detta i sitt yttrande. Målningen från 1989 är en av de äldsta bevarande målningarna i sitt slag och en del av Bromstens historia. Målningen har idag förlorat det mesta av sin ursprungliga färg och behöver renoveras för att återspegla hur den såg ut när den var ny. Dock har den inte täckts över av annan graffiti, vilket tyder på att den har ett värde inom graffitikretsar. Detta särskiljer också Fascinate från andra liknande graffitiverk.

Stadsdelsförvaltningen framför att, om väggen ska rivas vill de betona att exploateringskontorets uppdrag om att arbeta fram förslag till ny målning, annan avbildning eller gestaltning av konstverket prioriteras och hanteras med respekt för målningen och för stadsbilden i Bromsten. Förvaltningen anser även att exploateringskontoret i det arbetet på lämpligt sätt bör involvera personer med kännedom om det specifika konstverket, även om dessa inte är anställda av staden.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Miljö- och hälsoskyddsnämnden tillstyrker planförslaget, då det inte bedöms påverka några miljö- och hälsofrågor. Miljöförvaltningen har fattat beslutet avseende planremissen enligt delegation.

Trafikkontoret

Trafikkontoret tillstyrker planförslaget.

Exploateringskontoret

Exploateringskontoret framför att industribyggnaden revs 2016 då den var i mycket dåligt skick. Gavelväggen stagades tillfälligt upp och för målningen har tillfälliga bevarandeåtgärder av en konservator utförts. Efter detaljprojekteringen, som påbörjades efter att detaljplanen vunnit laga kraft, har ytterligare utredningar av bevarandet av själva målningen gjorts och hur en ny stomme för väggens stabilisering skulle kunna utföras. Exploateringskontoret har fått en mer detaljerad bild av vad bevarandet av väggen medför konstruktions- och kostnadsmässigt.

Flera alternativa lösningar har diskuterats, så som att flytta väggen, att flytta den blivande lekplatsen eller att stadga väggen med en stödjande konstruktion. Kontoret redogör för dessa lösningar nedan.

Avseende flytt av lekplatsen till annan plats inom den planlagda parkmarken ses inte som möjligt då södra parken måste fungera som en översvämningsyta och övrig del är för nära Spångaån.

Att ta fram en lösning där väggen i ett stycke flyttas till nytt läge är inte realistiskt av flera skäl. Industribyggnaden var, när den byggdes på 1970-talet, en byggnad av tillfällig karaktär med relativt kort teknisk livslängd. Den kvarvarande väggen har måtten 16,1 meter x 6,7 meter och är byggd av murblock i lättbetong där bland annat dess fogar är den svaga länken för målningens framtida bevarande. Väggen utgör en stor yta, de murade fogarna kommer inte att kunna hålla ihop väggen vid en transport varvid även målningen förstörs. Ett annat alternativ är att ta ner väggen i delar, men även det skulle förstöra målningen.

Avseende att stabilisera väggen i form av stödjande stålkonstruktion framför exploateringskontoret att markförutsättningarna på platsen där gavelväggen står är dåliga. Detaljprojekteringen visar att väggen skulle behöva stabiliseras med en horisontell balk och stöttande pelare som monteras i den befintliga väggen. De nya pelarna för den stödjande hallkonstruktionen måste utföras med borrarade stålplåtar. Konstruktionen måste dimensioneras för en teknisk livslängd om 80 år då det är stadens krav vid byggnation av allmän platsmark. Grundläggningen för den befintliga väggen, där även delar av det befintliga bjälklaget måste vara kvar och ingå i den nya konstruktionen, är dålig varför den måste kompletteras med en ny pålad betongplatta som dubbas in i befintlig grundbalk. Vibrationsprover på plats och analyser av gränsvärden för vibrationer visar att dessa mark- och byggnadsarbeten kommer att skada målningen.

Övriga faktorer att ta hänsyn till, framför kontoret, är att nedersta delen av väggen idag är övermålad. Enligt framtagen antikvarisk utredning bör denna återställas. Det är inte utrett om den övermålade delen av väggen kan återställas till sitt ursprungliga skick. Vidare framför kontoret att marknivån inom området ska höjas med en meter för att klara skyfallshantering och 100-års regn. Den nedre delen som nämns ovan kommer då vara helt under kringliggande, framtida marknivå. Ett schakt måste därför skapas framför väggen för att den undre delen av väggen som idag är övermålad ska bli synlig. På grund av den nya marknivån kommer det dock aldrig bli möjligt att på avstånd se målningen i sin helhet. Det finns även risk att ovanstående schakt samlar skräp som sätter igen avvattningen av schaktet. Vatten kan bli stående, varvid fukt sugas upp i väggen vilket förstör målningen. Väggen står i en lekpark, schaktet måste avskiljas från lekytorna med ett räcke på grund av höjdskillnaden mellan schaktets botten och nya marknivån.

Sammanfattningsvis anser exploateringskontoret att det är viktigt att bevara områdets kulturhistoria men det måste ställas i relation till allmänhetens och barns säkerhet samt de tekniska förutsättningar som finns på platsen. Utifrån ovanstående kan inte kontoret säkerställa att det är tekniskt möjligt att grundlägga och stabilisera gavelväggen på ett sådant sätt att allmänhetens säkerhet kan garanteras samtidigt som att graffitimålningen inte riskerar att skadas. Kontoret framför även att utifrån projektets pågående produktion måste beslut om antagande ske så snart som möjligt.

Kulturförvaltningen

Kulturförvaltningen bedömer förslaget att ta bort skyddsbestämmelserna för gavelväggen som högst olämpligt eftersom inget användningsområde för väggen föreslås och anser därmed att planförslaget bör avstyrkas. Graffitimålningen Fascinate anses ha höga kulturhistoriska värden både som representant för stadsdelen Bromsten med dess långa historia som central plats för graffitins utveckling och som banbrytande, ikoniskt konstverk.

Kulturförvaltningen anser att målningen Fascinate bör bevaras i sin helhet, helst på ursprunglig plats, i ett offentligt stadsrum, eventuellt som yttervägg på en ny byggnad i det nya bostadsområdet. Först när den etablerats enbart som konstverk och inte längre som del av byggnad kan skyddsbestämmelsernas borttagande diskuteras.

Avseende Fascinates kulturhistoriska värde framför kulturförvaltningen att målningen länge har varit högt värderad inom den svenska samtidskonsten och konsthistorien och sågs redan från sin tillkomst som en tidig representant för graffiti som konst. Målningen har även sett som stilbildande på grund av sin bildkomposition och sitt tekniskt avancerade utförande. Fascinate är dessutom en representant för Bromsten och industriområdet vilket gör den platsspecifik och ger den ett högt identitetsvärde. Då målningen är ett av få verk från Stockholms tidiga graffitiscen och dessutom monumental i sitt utförande har den även ett högt unicitetsvärde.

Rådet till skydd för Stockholms skönhet

Skönhetsrådet avstyrker förslag till detaljplan. Skönhetsrådet konstaterar att det är mycket ovanligt att ändra i en antagen detaljplan vars genomförandetid inte har löpt ut. Rådet önskar poängtera att den främsta anledningen till väggens ostadighet inte är markens beskaffenhet utan att det hus mot vilken väggen stod rivits. Väggens förfall trots q-bestämmelserna är besvärande för staden och om tidigare misslyckade bevarandeförslag läggs till bilden, exempelvis Norra Stations klockhus och Sippans kiosk, mörknar den ytterligare. Planarbetet bör således inte utgå ifrån att ta bort skyddsbestämmelserna utan istället finna kreativa lösningar för att bevara det kulturhistoriskt intressanta verket. En sådan lösning skulle kunna vara en byggrätt för att motbygga väggen. Även om graffitikonst till sin natur har något tillfälligt och spontant över sig handlar det i föreliggande fall om ett legalt beställningsverk som får sägas vara en del av områdets kulturarv. Skönhetsrådet anser sammantaget att väggen ska bevaras.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Exploateringskontoret avser att initiera dialogen med Stockholm konst och Stadsmuseet, i enlighet med det uppdrag exploateringskontoret fått april 2020, för att arbeta fram förslag till ny muralmålning i området. Detta arbete är inte en del av detaljplanprocessen utan sker inom ramen för stadens fortsatta arbete med gestaltning och utformning av den offentliga miljön i området. Stadsbyggnadskontoret vidarebefordrar stadsdelsnämndens synpunkter avseende fortsatt arbete till exploateringskontoret.

I exploateringskontorets yttrande redogörs för de alternativa lösningar som exploateringskontoret har studerat.

Exploateringskontoret framför att de har studerat alternativ så som att flytta väggen, att flytta den blivande lekplatsen eller att stadga väggen med en stödjande konstruktion. Slutsatsen i dessa studier är att det, trots stora kostnader, inte kan garanteras att målningen inte tar skada och det kulturhistoriska värdet påverkas negativt.

Stadsbyggnadskontoret har vägt de kulturhistoriska värdena målningen besitter mot osäkerheten i att kunna bevara målningen.

Det är ovanligt att ändra en detaljplan under en pågående genomförandetid och stadsbyggnadskontoret bedömer att denna planändring är särskilt angelägen att genomföra. Kontoret delar inte Skönhetsrådets bedömning om behov av fortsatt utredningsarbete för ett bevarande då detta redan bedöms vara gjort i erforderlig omfattning.

Övriga remissinstanser

Ellevio AB

Ellevio har inget att erinra mot planförslaget.

Stadsbyggnadskontorets sammanvägda ställningstagande

Genom att upphäva skyddsbestämmelserna q1 och q1 kan staden säkerställa att den planerade parken blir trygg och säker att vistas i.

Graffitimålningen Fascinate har höga kulturhistoriska värden, vilket konstaterades i planprocessen för den gällande detaljplanen och bekräftas i yttrandena från länsstyrelsen och kulturförvaltningen. De utredningar som exploateringskontoret genomfört efter att gällande detaljplan antagits, visar att det föreligger stora tekniska svårigheter med att bevara väggen och den samlade bedömning är att det inte är tekniskt möjligt att grundlägga och stabilisera gavelväggen på ett sådant sätt att allmänhetens säkerhet kan garanteras samtidigt som graffitimålningen och väggen inte riskerar att skadas.

Exploateringskontoret bedömer att alternativa lösningar såsom att flytta gavelväggen inte är möjliga att genomföra. Mot bakgrund av

detta bedömer stadsbyggnadskontoret att inkomna synpunkter inte föranleder någon justering av planförslaget.

Föreslagna förändringar

Stadsbyggnadskontorets sammanfattande bedömning är att de inkomna synpunkterna inte föranleder någon ändring av planförslaget.

Louise Heimler
planchef

Matilda Nilsson
stadsplanerare